

I Alþjóðleg efnahagsmál og viðskiptakjör

Alþjóðleg efnahagsmál

Heimfaraldurinn hefur haft gríðarleg áhrif á heimsbúskapinn ...

COVID-19-farsóttin sem tók að breiðast út um heimsbyggðina snemma á þessu ári hefur valdið miklum búsigfum um allan heim og hafa heilsufarslegar afleiðingar hennar verið gríðarlegar. Ríflega 55 milljónir manna hafa nú greinst með sjúkdóminn og yfir 1,3 milljónir látist af völdum hans. Stjórnvöld um allan heim hafa beitt umfangsmiklum sóttvarnaðgerðum til að hefta útbreiðslu faraldursins með það fyrir augum að draga úr álagi á heilbrigðiskerfi og takmarka heilsufarslegar afleiðingar. Aðgerðirnar hafa m.a. falið í sér tímabundna lokun fyrirtækja og skóla, stífar samkomu- og nálægðartakmarkanir (e. social distancing) og verulega skerðingu á ferðafrælsi fólks, bæði innan landa og yfir landamæri.

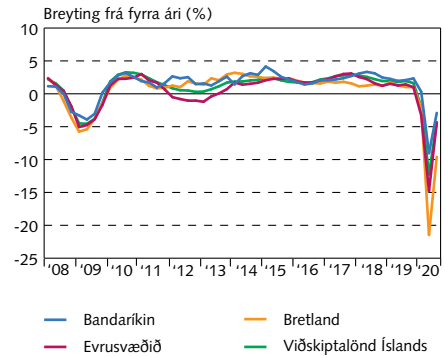
Efnahagslegar afleiðingar sóttvarnaðgerða stjórnvalda og sjálfviljugar nálægðartakmarkanir almennings vegna ótta við smit hafa verið gríðarlegar, einkum á öðrum fjórðungi ársins þegar veigamikill hluti efnahagskerfis heimsins stöðvaðist um tíma.¹ Umtalsverður samdráttur í einkaneyslu og fjárfestingu á fjórðungnum leiddi til mesta efnahagssamdráttar í heimsbúskapnum frá upphafi ársfjórðungslegra þjóðhagsreikninga og er útlit fyrir að samdrátturinn á árinu í heild verði sá mesti síðan í seinni heimsstyrjöldinni.

... og mældist metsamdráttur í helstu viðskiptalöndum Íslands ...

Landsframleiðsla í helstu viðskiptalöndum Íslands dróst að meðaltali saman um ríflega 12% milli ára á öðrum ársfjórðungi (mynd I-1). Það er hátt í þrisvar sinnum meiri samdráttur en mest varð á einum fjórðungi í alþjóðlegu fjármálakreppunni fyrir liðlega áratug. Samdrátturinn var hvað mestur í Bretlandi og stóru kjarnaríkjunum á suðurhluta evrusvæðis en minni í Bandaríkjunum og á Norðurlöndum (mynd I-2). Mismikill samdráttur eftir löndum endurspeglar að hluta hversu hratt og hart stjórnvöld gengu fram við beitingu sóttvarna. Samsetning þjóðarbúskapar landanna skiptir einnig miklu og var samdrátturinn jafnan meiri í löndum þar sem ferðaþjónusta og aðrar atvinnugreinar sem krefjast nánna samskipta milli fólks veiga þyngra. Í Kína, þar sem farsóttin kom fyrst fram ásamt því að vera fyrsta landið sem náði tókum á henni, mældist hins vegar 3,2% ársdagvöxtur á öðrum ársfjórðungi í kjölfar 6,8% samdráttar á þeim fyrsta. Þrátt fyrir að efnahagssamdráttur í viðskiptalöndunum á öðrum fjórðungi ársins hafi verið sá mesti frá upphafi mælinga var hann ½ prósentu minni en gert var ráð fyrir í ágústspá bankans.

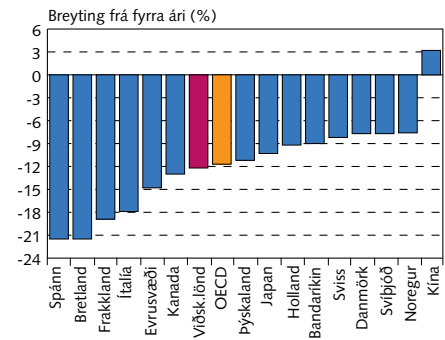
1. Nýleg greining Alþjóðagjaldeyrissjóðsins (*World Economic Outlook*, kafli 2, október 2020) bendir til að sjálfviljugar nálægðartakmarkanir almennings hafi haft álíka mikil áhrif á ferðahegðun fólks og sóttvarnarfyrirmæli stjórnvalda á fyrstu þremur mánuðunum eftir að farsóttin skall á í hverju landi fyrir sig. Áhrif þess fyrrnefnda veiga hins vegar þyngra í þróðum ríkjum þar sem geta fólks til að stunda fjarvinnu er að jafnaði meiri og það betur í stakk búið til að takast á við tímabil tekjuleysis með því að draga á sparnað eða reiða sig á velferðarkerfi.

Mynd I-1
Alþjóðlegur dagvöxtur¹
1. ársfj. 2008 - 3. ársfj. 2020

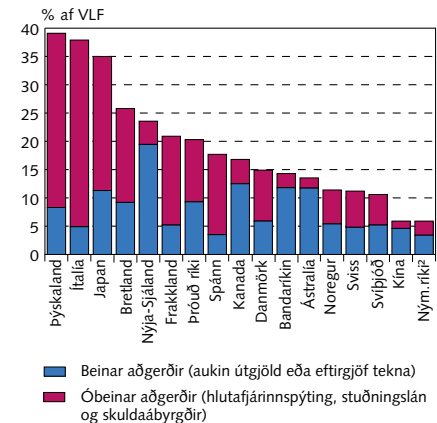
1. Árstíðarleiðréttar tölur. Grunnspá Seðlabankans 3. ársfj. 2020 fyrir viðskiptalönd Íslands.
Heimildir: Refinitiv Datastream, Seðlabanki Íslands.

Mynd I-2
Alþjóðlegur dagvöxtur á 2. ársfj. 2020¹

1. Árstíðarleiðréttar tölur.
Heimildir: Refinitiv Datastream, Seðlabanki Íslands.

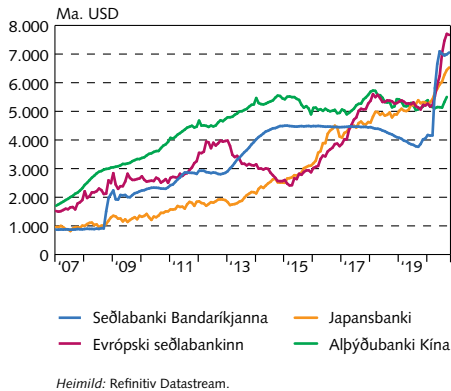
Mynd I-3
Sértækar aðgerðir í ríkisfjármálum vegna COVID-19-faraldursins¹

1. Aðgerðir sem tilkynnt hafði verið um um miðjan september 2020. Tímarammi aðgerða er breytilegur eftir löndum en meirihluti þeirra á að koma til framkvæmda árin 2020-2021. 2. Nýmarkaðs- og millitekjuríki.
Heimild: Alþjóðagjaldeyrissjóðurinn.

Mynd I-4

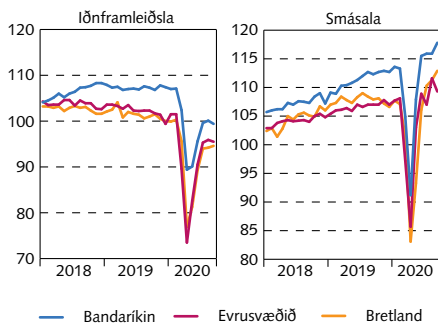
Stærð efnahagsreiknings helstu seðlabanka
Janúar 2007 - október 2020

Mynd I-5

Iðnframleiðsla og smásala¹

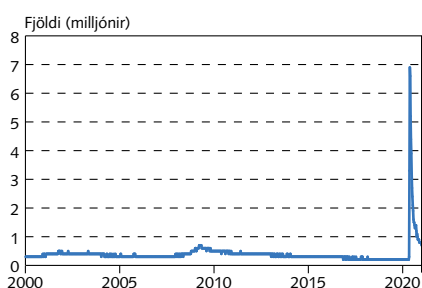
Janúar 2018 - september 2020

Mynd I-6

Atvinnuleysisbætur í Bandaríkjunum¹

1. janúar 2000 - 7. nóvember 2020

... en hann hefði orðið enn meiri ef ekki hefði komið til fordæmalausra mótvægisáðgerða stjórnvalda og seðlabanka

Efnahagssamdrátturinn í heimsbúskapnum hefði að öllum líkindum orðið enn dýpri ef stjórnvöld hefðu ekki gripið til fordæmalausra mótvægisáðgerða til að styðja við heilbrigðiskerfi og milda áhrif efnahagsáfallsins fyrir heimili og fyrirtæki. Sérstækar áðgerðir í ríkisfjármálum sem tilkynntar hafa verið vegna farsóttarinnar eru áætlaðar nema 11,7 billjónum Bandaríkjadala á heimsvísu eða nálægt 12% af heimsframleiðslunni. Hlutfallið er enn hærra í þróuðum ríkjum eða um 20% af landsframleiðslu þeirra enda býr fjármálastefna þeirra að jafnaði yfir meira rými til að takast á við auknar skuldir (mynd I-3). U.þ.b. helmingur tilkynnta áðgerða hefur verið í formi aukinna útgjalda eða eftirgjafar tekna, m.a. tímabundnar skattalækkanir eða frestanir á skattgreiðslum, beinar peningatilfærslur, niðurgreiðslur á hluta launa starfsmanna og rausnarlegri atvinnuleysisbætur til að draga úr tímabundnum tekjumissi. Hinn helmingur áðgerðanna felur m.a. í sér fordæmalausa hlutfjárinnspýtingu til fyrirtækja, stuðningslán og skuldaábyrgð.

Til viðbótar stuðningsáðgerðum stjórnvalda hafa seðlabankar um allan heim einnig beitt áðgerðum sem eru án hliðstæðu, bæði að umfangi og hraða, til að styðja við eftirspurn, tryggja að verðbólga aukist aftur og fari upp í markmið og stuðla að því að fjármálakerfið virki með sem eðlilegustum hætti. Vextir hafa m.a. verið lækkaðir töluvert, aðgengi fjármálaafyrirtækja að lausafjárþyrngreiðslu aukið og gripið hefur verið til margvíslegra áðgerða til að styðja við lánsfjáraðgang heimila og fyrirtækja. Æ fleiri seðlabankar hafa keypt ríkisskuldabréf til að koma í veg fyrir að aukin lánsfjárförf ríkissjóðs vegna efnahagskreppunnar leiði til of mikillar hækkunar langtímaaxta. Einhverjir þeirra hafa jafnvel keypt skuldabréf fyrirtækja eða lánað þeim beint. Seðlabankar hafa jafnframt gengið á og útvíkkað lánalínur sín á milli í Bandaríkjadöllum í kjölfar stórauðinnar eftirspurnar markaðsaðila eftir Bandaríkjadöllum um heim allan. Þessu til viðbótar hóf bandaríski seðlabankinn að bjóða öðrum seðlaböndum tímabundið aðgengi að lausu fé í Bandaríkjadöllum gegn tryggingu. Stórfelld eignakaup seðlabanka á árinu endurspeglast í mikilli stækkun efnahagsreikninga þeirra og aukningar í peningamagni í umferð (mynd I-4).

Kraftmeiri efnahagsbati í helstu iðnríkjum í sumar en spáð var í ágúst ...

Umfangsmiklar sóttvarnaáðgerðir í helstu iðnríkjum virtust bera árangur í vor og hafði faraldurinn gengið niður í flestum þeirra í byrjun sumars, einkum þeim sem höfðu gengið hvað harðast fram í baráttunni við farsóttina. Samhliða árangrinum tóku ríkin að slaka á sóttvarnaráðstöfunum sínum og bentu leiðandi vísbendingar til kröftugs viðsnúnings efnahagssumsvifa eftir því sem leið á sumarið og efnahagskerfi færðust í eðlilegra horf. Á það einkum við um smásölu sem var orðin umfangsmeiri í sumar en hún var áður en farsóttin skall á (mynd I-5). Endurspeglar það mikla uppsafnaða eftirspurn og aukinn sparnað heimila í ljósi gríðarmikils samdráttar í einkaneyslu á öðrum fjórðungi á sama tíma og ráðstöfunartekjur héldu að miklu leyti velli vegna mótvægisáðgerða stjórnvalda. Iðnframleiðsla og alþjóðaviðskipti hafa einnig aukist frá því í apríl en ekki af sama krafti og smásalan. Bendir það til þess að fjárfestingarumsvif hafi ekki náð sér á strik enda er óvissa um

framvinduna enn veruleg og líklegt að aukinnar varkárni gæti í útgjalda-áformum forsvarsmanna fyrirtækja. Þá hefur vinnumarkaður víða tekið hraðar við sér en almennt var spáð, einkum í Bandaríkjunum þar sem atvinnuleysi mælist nú tæplega 7% eftir að hafa farið hæst í liðlega 15% í vor. Atvinnuleysi vestanhafs er þó enn mikið í sögulegu samhengi og fjöldi nýrra umsókna um atvinnuleysisbætur er meiri en þegar verst lét í alþjóðlegu fjármálakreppunni fyrir liðlega áratug (mynd I-6).

Vísbendingar um kröftugan viðsnúning efnahagssumsvifa í helstu iðnríkjum í sumar voru staðfestar nýlega þegar bráðabirgðatölur um landsframleiðslu á þriðja ársfjórðungi voru birtar. Landsframleiðsla jókst um 7,4% milli fjórðunga í Bandaríkjunum en hún var þó enn 2,9% minni en á sama fjórðungi í fyrra (mynd I-1). Meiri aukning milli fjórðunga á evrusvæðinu (12,6%) og í Bretlandi (15,5%) endurspeglar dýpra efnahagsáfall á fyrri hluta ársins. Það mældist því enn 4,4% samdráttur á evrusvæðinu milli ára á þriðja fjórðungi og 9,6% samdráttur í Bretlandi. Hraður viðsnúningur í Kína hélt velli og mældist tæplega 5% hagvöxtur milli ára á fjórðungnum. Talið er að landsframleiðsla í helstu viðskiptalöndum Íslands hafi að meðaltali verið 4,3% minni á þriðja ársfjórðungi miðað við sama fjórðung í fyrra sem er ríflega 3 prósentum minni samdráttur en búist var við í ágúst.

... en hægja tók á batanum í haust og eru líkur á samdrætti á fjórða ársfjórðungi

Þrátt fyrir snarpan viðsnúning efnahagssumsvifa í þróuðum ríkjum á þriðja ársfjórðungi benda leiðandi vísbendingar til þess að hægt hafi á batanum í hluta þeirra er leið á haustið. PMI-framleiðsluvísitölur tóku aftur að lækka eftir mikinn viðsnúning frá því í apríl, einkum á evrusvæðinu sem rekja má til minni umsvifa í þjónustugreinum á meðan framleiðslugreinar hafa haldið velli (mynd I-7). Þá gáfu hátíðnigögn til kynna að fólk var sífellt minna á ferðinni, það hægði á ferðalögum milli landa á ný og aðsókn í smásölu og afþreyingu minnkaði (mynd 1 í viðauka 1). Skýrist þetta líklega aðallega af þróun farsóttarinnar sem tók að stigmagnast í haust í helstu viðskiptalöndum og leiddi til hertra sóttvarnarfyrirmæla stjórnvalda. Í nær öllum þeirra greindust fleiri ný dagleg tilfelli en í vor. Það kann að einhverju leyti að endurspeglar víðtækari sýnatöku sem hefur auðveldað smitakningu og gert heilbrigðisyfirvöldum kleift að beita mildari sóttvörnum (myndir I-8 og I-9). Áframhaldandi stigmögnun faraldursins síðustu vikur hefur hins vegar leitt til enn harðari lokunaraðgerða af hálfu stjórnvalda, einkum í Evrópu. Sum þeirra hafa jafnvel gripið til svipaðra aðgerða og beitt var í fyrstu bylgju faraldursins sakir vaxandi álags á innlend heilbrigðisferfi. Hagvaxtarhorfur á fjórða ársfjórðungi hafa því versnað í helstu viðskiptalöndum Íslands, einkum á evrusvæðinu, og er nú búist við að aftur verði samdráttur milli fjórðunga.

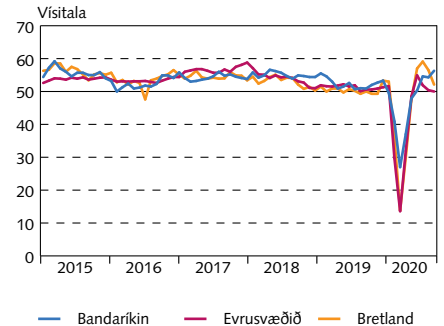
Útlit fyrir minni samdrátt í heimsbúskapnum í ár en áður var óttast ...

Í nýrri spá Alþjóðagjaldeyrissjóðsins er gert ráð fyrir að samdráttur í heimsbúskapnum verði 4,4% í ár. Það er 0,8 prósentum minni samdráttur en sjóðurinn spáði í júní sl. en 1,1 prósentu meiri en hann gerði ráð fyrir í apríl. Endurskoðunin frá því í júní skýrist af betri horfum í þróuðum ríkjum sem einkum má rekja til minni samdráttar á öðrum ársfjórðungi í Bandaríkjunum og á evrusvæðinu en sjóðurinn

Mynd I-7

PMI-vísitala fyrir framleiðslu og þjónustu¹

Janúar 2015 - október 2020

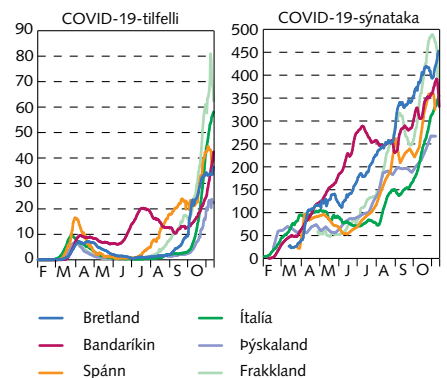

1. PMI-framleiðsluvísitala IHS Markit fyrir framleiðslu og þjónustu (Composite Output Purchasing Managers' Index). Vísitalan er birt mánaðarlega og er árstíðarleidd. Þegar gildi vísitölunnar er yfir 50 tákna það vöxt í framleiðslu milli mánaða en ef hún er undir 50 tákna það samdrátt.
Heimild: Refinitiv Datastream.

Mynd I-8

Ný dagleg tilfelli af COVID-19 og fjöldi sýna¹

1. febrúar - 13. nóvember 2020

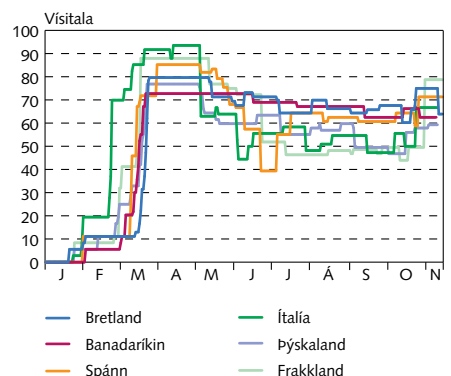

1. Daglegur fjöldi sýna og greindra tilfella af COVID-19 á hverja 100 þ. íbúa. Sjö daga hreyfanlegt meðaltal.
Heimildir: Alþjóðaheilbrigðismálastofnunin, Johns Hopkins University, OECD, Our World in Data.

Mynd I-9

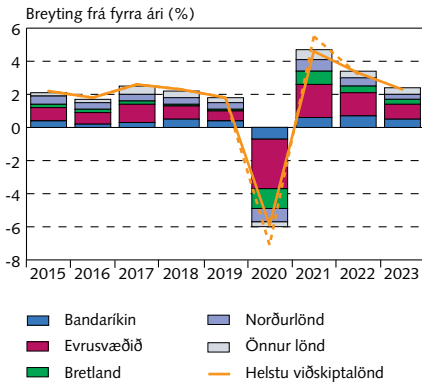
Umfang sóttvarnaaðgerða stjórnvalda¹

19. janúar - 13. nóvember 2020

1. Umfang sóttvarna vegur saman níu mælikvarða á hversu hart stjórnvöld ganga fram við að draga úr útbreiðslu COVID-19, m.a. umfang skóla- og vinnustaðalokana, samkomubanna og ferðatakmarkana.
Heimild: Oxford COVID-19 Government Response Tracker.

Mynd I-10

Hagvöxtur í viðskiptalöndum og framlag einstakra landa 2015-2023¹

1. Viðskiptavegið framlag einstakra landa. Grunnspá Seðlabankans 2020-2023. Brotalína sýnir spá frá PM 2020/3. Norðurlöndin eru meðaltal Danmerkur, Noregs og Svíþjóða.
Heimildir: Refinitiv Datastream, Seðlabanki Íslands.

bjóst við. Hagvöxtur í Kína hefur einnig tekið hraðar við sér en vænst var en verri horfur í öðrum nýmarkaðs- og þróunarríkjum, einkum á Indlandi, gera það að verkum að spád er lítillaga meiri samdrætti fyrir landahópin í heild. Þrátt fyrir að efnahagshorfur í heimsbúskapnum hafi batnað í ár að mati Alþjóðgjaldeyrissjóðsins er enn útlit fyrir að efnahagssamdrátturinn verði sá mesti á friðartímum síðan í kreppunni miklu á fjórða áratug síðustu aldar.

... og horfur fyrir helstu viðskiptalönd Íslands hafa einnig skánað

Í takt við minni efnahagssamdrátt á öðrum ársfjórðungi og horfur á kröftugri bata á þeim þriðja er búist við minni samdrætti í landsframleiðslu helstu viðskiptalanda Íslands í ár en gert var ráð fyrir í ágústspá Seðlabankans. Þar vega þyngst betri horfur í Bandaríkjunum og á evrusvæðinu en einnig á Norðurlöndum. Þrátt fyrir verri horfur á fjórða ársfjórðungi er spád 5,9% samdrætti að meðaltali í viðskiptalöndunum sem er 1,2 prósentum minni samdráttur en gert var ráð fyrir í ágúst (mynd I-10). Spár um innflutning helstu viðskiptalanda hafa einnig batnað í takt við betri horfur um heimshagvöxt og alþjóðaviðskipti og er nú gert ráð fyrir 10,4% samdrætti á þessu ári. Þrátt fyrir að hagvaxtarhorfur hafi batnað frá því í ágúst er útlit fyrir að samdrátturinn í helstu viðskiptalöndum verði hátt í tvöfalt meiri í ár en árið 2009 og sá mesti síðan í seinni heimsstyrjöldinni.

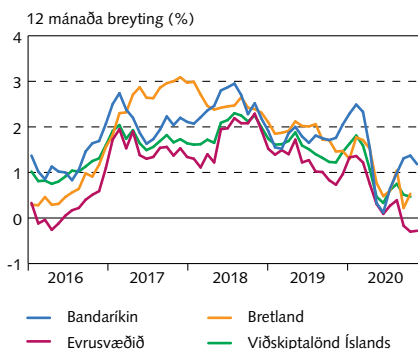
Horfur á kröftugum hagvexti á næsta ári en óvissa er mikil

Mikil óvissa er um framvinduna í alþjóðlegum efnahagsmálum á næstu misserum en þar vegur þyngst hvernig til tekst við að ráða niðurlögum farsóttarinnar. Alþjóðlegar spár gera ráð fyrir að bóluefni gegn COVID-19-sjúkdómnum verði tilbúið til almennrar notkunar snemma á næsta ári og að búið verði að bólusetja veigamikinn hluta fólks í helstu viðskiptalöndum Íslands um mitt næsta ár. Samhliða því og með tilkomu annarra árangursríkari lækningameðferða gegn farsóttinni er talið að hægt og bitandi sé unnt að slaka á sóttvarnaaðgerðum og efnahagsumsvif taki að þokast í eðlilegra horf. Gangi það eftir eru horfur á kröftugum viðsnúningi efnahagsumsvifa á næsta ári. Samkvæmt grunnsþá Seðlabankans er gert ráð fyrir 4,6% hagvexti að meðaltali í viðskiptalöndum Íslands á næsta ári sem er þó heldur minni hagvöxtur en gert var ráð fyrir í ágústspánni. Horfur fyrir seinni hluta spátímans breytast hins vegar lítið. Mikil óvissa ríkir um þessar forsendur, ekki síst vegna óvissu um hvernig til tekst við að ráða niðurlögum farsóttarinnar (sjá nánar umfjöllun í rammagrein 1).

Alþjóðleg verðbólga hefur hjaðnað en verðbólguhorfur hafa lítið breyst

Alþjóðleg verðbólga hjaðnaði hratt í vor samhliða mikilli lækkun orkuverðs og samdrætti í almennri eftirspurn vegna COVID-19-faraldursins þótt verð sumra vara hafi hækkað vegna ýmiss konar framleiðsluvanda og vöruskorts, einkum matvælavæð (sjá nánar umfjöllun í rammagrein 2). Ársverðbólga í helstu viðskiptalöndum Íslands mældist einungis 0,5% að meðaltali á öðrum ársfjórðungi og hafði minnkað um ríflega 1 prósentu frá því í ársbyrjun (mynd I-11). Þessi þróun hefur snúist við að hluta og verðbólga aukist á ný í flestum viðskiptalöndunum í takt við aukin efnahagsumsvif og hækkun olíu- og annars hrávöruverðs.

Mynd I-11

Alþjóðleg verðbólga
Janúar 2016 - október 2020

Heimildir: Refinitiv Datastream, Seðlabanki Íslands.

og annars hrávöruverðs. Verðbólga gaf hins vegar enn frekar eftir á evrusvæðinu í lok sumars og þar mælist nú lítills háttar verðhjöðnun í fyrsta sinn í fjögur ár. Skýrist það af hjöðnun undirliggjandi verðbólgu sem hefur aldrei mælst minni á svæðinu, að hluta vegna minni þjónustuverðbólgu vegna áhrifa farsóttarinnar. Minni verðbólga á evrusvæðinu er meginástæða þess að verðbólguhorfur í helstu viðskiptalöndum hafa lítið breyst frá því í ágúst. Spáð er 0,8% verðbólgu að meðaltali í ár en að hún verði komin í 1,7% á seinni hluta spátímans.

Fjármálaleg skilyrði hafa batnað eftir mikið umrót fyrr á árinu en óvissa er enn mikil

Eftir verulegt umrót í kjölfar útbreiðslu faraldursins í febrúar og mars sl. hafa alþjóðlegir fjármálamarkaðir tekið við sér í takt við aukin efnahagsumsvif og bjartsýni um að bóluþni gegn farsóttinni finnist áður en langt um líður. Mótvægisáðgerðir seðlabanka og stjórnvalda hafa gegnt lykilhlutverki í að styðja við markaði, liðka fyrir skuldabréfaútgáfum ríkissjóða og fyrirtækja, auka tiltrú markaðsaðila á efnahagshorfum og þannig spornað við því að áfallið hefði enn djúpstæðari áhrif á fjármálakerfi heims. Hlutabréfaverð í helstu iðnríkjum hefur því hækkað frá því í vor og dregið hefur úr flökti þess (mynd I-12). Á það einkum við um hlutabréfavísitölur í Bandaríkjunum og Japan sem eru orðnar hærri en þær voru fyrir heimsfaraldurinn. Hækkun áhættu- og vaxtaálags á áhættumeiri fjáreignir hefur einnig gengið að miklu leyti til baka ásamt því að aukinn stöðugleiki hefur einkennt fjármagnsflæði til nýmarkaðsríkja eftir verulegt útlæði fyrr á árinu og hefur innflæði til hluta þeirra aukist á ný. Langtímavextir í helstu iðnríkjum hafa jafnframt hækkað lítillega en eru enn í kringum eða við sögulegt lágmark sitt. Fjármálaleg skilyrði hafa því heilt yfir batnað en ástandið er enn brothætt og óvissa mikil.

Útflutningsverð og viðskiptakjör

Horfur á verðlækkun sjávarafurða í ár eftir miklar hækkunir undanfarin tvö ár ...

Verð á íslenskum sjávarafurðum hefur verið tiltölulega stöðugt undanfarið eftir að hafa gefið mikið eftir á fyrri helmingi ársins vegna áhrifa heimsfaraldursins (mynd I-13). Markaðsaðstæður fyrir íslenskar sjávarafurðir hafa þó áfram verið erfiðar vegna minnkandi umsvifa í veitingaþjónustu í helstu viðskiptalöndum. Sjávarafurðaverð mældist um 4,3% lægra í erlendum gjaldmiðlum talið á þriðja ársfjórðungi frá sama fjórðungi í fyrra og horfur fyrir seinni hluta ársins hafa versnað frá því í ágúst. Talið er að útflutningsverð sjávarafurða lækki um 0,6% milli ára á þessu ári í stað þess að hækka um 3% eins og búist var við í ágúst. Á móti kemur að spáð er meiri hækkun á næsta ári en gert var ráð fyrir í ágústspá bankans.

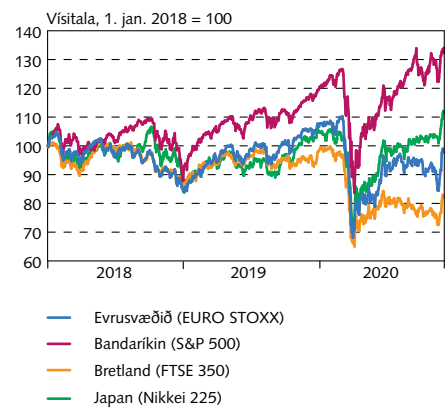
... og útlit fyrir að álverð lækki milli ára annað árið í röð

Heimsmarkaðsverð á áli lækkaði skarpt á fyrsta fjórðungi þessa árs sem einkum mátti rekja til minnkandi eftirspurnar frá Kína í kjölfar þarlandra lokunaraðgerða í baráttunni við farsóttina (mynd I-13). Þá tók eftirspurnin í Bandaríkjunum og Evrópu einnig að dala undir lok fjórðungsins þegar faraldurinn skall á Vesturlönd með auknum þunga og stjórnvöld tóku að beita hertum sóttvarnaaðgerðum. Álverð hefur

Mynd I-12

Alþjóðlegt hlutabréfaverð

1. janúar 2018 - 13. nóvember 2020

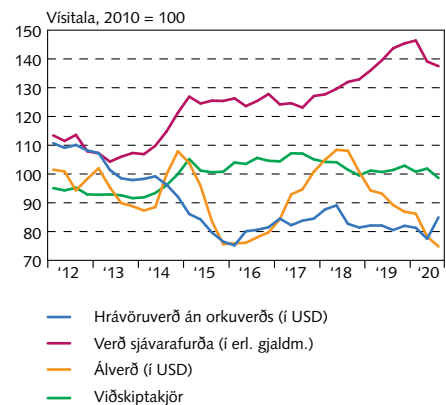

Heimild: Refinitiv Datastream.

Mynd I-13

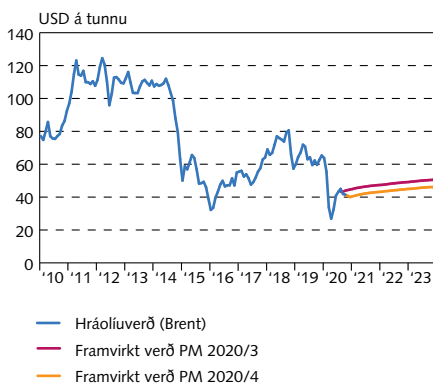
Hrávöruverð og viðskiptakjör¹

1. ársfj. 2012 - 3. ársfj. 2020

1. Verð sjávarafurða í erlendum gjaldmiðli er reiknað með því að deila í verð sjávarafurða í íslenskum krónum með gengisvísitölu. Álverð í USD er reiknað með því að deila í álverð í íslenskum krónum með gengi Bandaríkjadals. Grunnspá Seðlabankans 3. ársfj. 2020 fyrir viðskiptakjör. Heimildir: Alþjóðabankinn, Hagstofa Íslands, Seðlabanki Íslands.

Mynd I-14
Alþjóðlegt olíuverð
Janúar 2010 - desember 2023

Heimildir: Refinitiv, Seðlabanki Íslands.

hins vegar rétt úr kútnum síðan þá samhliða hröðum efnahagsbata í Kína og er nú orðið hærra en það var í ársbyrjun. Þrátt fyrir það er gert ráð fyrir meiri lækkun milli ára á útflutningsverði áls frá Íslandi eða rúmlega 11% í stað 8% í ágústspá bankans. Líkt og í ágúst er gert ráð fyrir að álverð haldi áfram að hækka út spátímann.

Verð á olíu hefur haldist tiltölulega stöðugt eftir viðsnúning í vor ...

Eftir að hafa hriðfallið framan af ári fór heimsmarkaðsverð á olíu hækkaði í vor og framan af sumri. Hækkunin endurspeglar hvort tveggja minnkandi olíuframboð helstu olíuframleiðsluríkja og aukna eftirspurn eftir olíu samhliða slökun sóttvarnaraðgerða og vaxandi efnahagssumsvifum. Verðið hélt tiltölulega stöðugt í sumar en lækkaði í haust sem einkum má rekja til vaxandi áhyggna um að fjölgun COVID-19-smita kynni að valda bakslagi í heimsbúskapnum og þar með í olíueftirspurn. Þá kann aukin olíuframleiðsla OPEC-ríkjanna og nokkurra annarra olíuframleiðsluríkja sem standa utan samtakanna einnig að hafa stuðlað að lækkun olíuverðs þótt framleiðslan sé enn mun minni en hún var í upphafi ársins.

Brent-hráolíuverð var tæplega 42 Bandaríkjadalir á tunnu að meðaltali í október eða ríflega þriðjungi lægra en í ársbyrjun og er útlit fyrir að það haldist lágt á næstu árum (mynd I-14). Í nýlegri spá Alþjóðaorkumálastofnunarinnar er talið að olíueftirspurn verði um 8% minni að meðaltali í ár en í fyrra sem yrði u.þ.b. tvöfalt meiri samdráttur en mælst hefur á einu ári í a.m.k. liðlega átta áratugi. Þá er spáð að eftirspurnin muni aukast um 6% á næsta ári en að hún nái ekki samsvarandi stigi og fyrir farsóttina fyrr en á árinu 2023. Á sama tíma er talið að vaxandi olíuframleiðsla ásamt ádrætti á miklar olíubirgðir haldi aftur af hækkun olíuverðs.

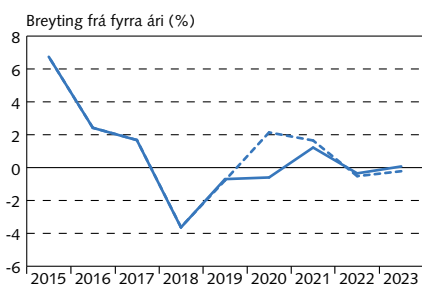
... en verð á annarri hrávöru hefur hækkað enn frekar

Verð á annarri hrávöru en orkugjöfum hefur hækkað samfleytt frá því í vor eftir mikla lækkun í kjölfar heimsfaraldursins og er nú orðið hærra en það var í ársbyrjun (mynd I-13). Verð á málmum hefur hækkað mest sem skýrist einkum af aukinni eftirspurn frá Kína en einnig vegna framboðshnökra í námugreftri í tengslum við farsóttina. Þá hefur verð landbúnaðarafurða einnig náð sér á strik, einkum vegna hækkunar matvæla-verðs og verðs á drykkjarvöru. Talið er að hrávöruverð verði 1,1% hærra í ár en það var í fyrra í stað þess að lækka um 2,6% eins og búist var við í ágúst. Á móti er gert ráð fyrir minni hækkun á næsta ári en þá var gert ráð fyrir.

Horfur á frekari rýrnun viðskiptakjara í ár

Viðskiptakjör vöru og þjónustu bötundu um liðlega 1% milli fjórðunga á öðrum fjórðungi ársins (mynd I-13). Svo virðist hins vegar sem þau hafi rýrnað nokkuð á ný á þriðja ársfjórðungi og muni því rýrna um 0,6% á árinu öllu en í ágúst var spáð 2,1% bata (mynd I-15). Horfur fyrir næsta ár hafa einnig versnað.

Mynd I-15
Viðskiptakjör vöru og þjónustu 2015-2023¹

1. Grunnspá Seðlabankans 2020-2023. Brotalína sýnir spá frá PM 2020/3.
Heimildir: Hagstofa Íslands, Seðlabanki Íslands.